

Syventyminen Demokratiateemaryhmässä työstetyn osallistumisen ohjelman malliin

Elina Eerola, asiantuntija, Sitra

Joonas Leppänen, johtava asiantuntija, Sitra

A person's hands are shown holding a white rectangular sign. The person is wearing a light-colored, vertically striped long-sleeved shirt. The sign contains text in Finnish and a yellow circular logo in the top right corner. The background is plain white.

**HYVÄÄ
HUOMISTA,
SUOMI!**

Sitran hallintosääntö- malli

**Muotoiltu
Demokratia-
teemaryhmän
tapaamisen
pohjalta**

Sitran hallintosäntömalli

Osallistuminen ja vaikuttaminen hyvinvointialueella

Hyvinvointialueella tulee olla erillinen osallistumisen ohjelma, johon on kirjattu osallistumisen tavat, niiden tavoitteet ja vaikuttavuus sekä kuvaus osallistumisen kytkeytymisestä hyvinvointialueen päätöksentekoon.

Hallintosäntökirjaus

1. luku, hyvinvointialueen johtaminen, 1.8 Palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön osallistuminen ja vaikuttaminen päätöksentekoon

Palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön osallistumisoikeus päätöksentekoon varmistetaan oikein mitoitetuilla ja ajoitetuilla osallistumisen keinoilla, jotka edistävät osallistumismahdollisuuksia ja tiedonsaantia päätöksentekoprosessissa. Osallistumisen keinot ja menetelmät kirjataan vaalikausittain aluevaltuustossa hyväksyttävään osallistumisen ohjelmaan, jonka valmisteluun palveluiden käyttäjillä, hyvinvointialueen asukkailla ja henkilöstöllä on mahdollisuus osallistua.

Osallistumisen edistämiseksi palveluiden järjestäjälle asetetaan tavoitteet, joiden toteutumista seurataan vuosittain aluevaltuustossa. Palveluiden käyttäjät, hyvinvointialueen asukkaat ja henkilöstö osallistuvat ohjelman tulosten arviointiin. Mitattavia asioita ovat ainakin osallistumisen vaikutukset päätöksentekoon, hyvinvointialueen palveluihin ja niiden kehittämiseen sekä palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön kokemus osallistumisesta. Tarkemmat vastuualue- ja toimintayksikkökohtaiset tavoitteet sekä niiden toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta kuvataan osallistumisen ohjelmassa. Hyvinvointialue viestii osallistumisen mahdollisuuksista, toteutumisesta ja tuloksista palveluiden käyttäjille, hyvinvointialueen asukkaille sekä henkilöstölle. Hyvinvointialuejohtaja vastaa osallistumisen ohjelman toteutumisesta hyvinvointialueella ja uuden ohjelman valmistelusta aluevaltuustolle.

Sitran hallintosäntömalli.

Osallistuminen ja vaikuttaminen hyvinvointialueella

Hyvinvointialueella tulee olla erillinen osallistumisen ohjelma, johon on kirjattu osallistumisen tavat, niiden tavoitteet ja vaikuttavuus sekä kuvaus osallistumisen kytkeytymisestä hyvinvointialueen päätöksentekoon.

Hallintosäntökirjaus

1. luku, hyvinvointialueen johtaminen, 1.8 Palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön osallistuminen ja vaikuttaminen päätöksentekoon

Palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön osallistumisoikeus päätöksentekoon varmistetaan oikein mitoitetuilla ja ajoitetuilla osallistumisen keinoilla, jotka edistävät osallistumismahdollisuuksia ja tiedonsaantia päätöksentekoprosessissa. Osallistumisen keinot ja menetelmät kirjataan vaalikausittain aluevaltuustossa hyväksyttävään osallistumisen ohjelmaan, jonka valmisteluun palveluiden käyttäjillä, hyvinvointialueen asukkailla ja henkilöstöllä on mahdollisuus osallistua.

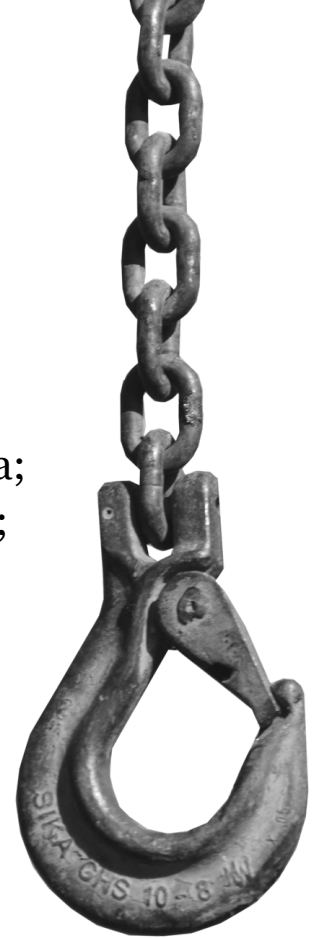
Osallistumisen edistämiseksi palveluiden järjestäjälle asetetaan tavoitteet, joiden toteutumista seurataan vuosittain aluevaltuustossa. Palveluiden käyttäjät, hyvinvointialueen asukkaat ja henkilöstö osallistuvat ohjelman tulosten arviointiin. Mitattavia asioita ovat ainakin osallistumisen vaikutukset päätöksentekoon, hyvinvointialueen palveluihin ja niiden kehittämiseen sekä palveluiden käyttäjien, hyvinvointialueen asukkaiden ja henkilöstön kokemus osallistumisesta. Tarkemmat vastuualue- ja toimintayksikkökohtaiset tavoitteet sekä niiden toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta kuvataan osallistumisen ohjelmassa. Hyvinvointialue viestii osallistumisen mahdollisuuksista, toteutumisesta ja tuloksista palveluiden käyttäjille, hyvinvointialueen asukkaille sekä henkilöstölle. Hyvinvointialuejohtaja vastaa osallistumisen ohjelman toteutumisesta hyvinvointialueella ja uuden ohjelman valmistelusta aluevaltuustolle.

Hyvinvointialuestrategia

Hyvinvointialueella on oltava strategia, jossa aluevaltuusto päättää hyvinvointialueen toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Hyvinvointialueen strategiassa tulee ottaa huomioon:

- 1) asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen hyvinvointialueen tehtävälalla;
- 2) palvelujen järjestämistä ja tuottamista koskevat strategiset linjaukset;
- 3) hyvinvointialueen tehtäviä koskevissa laeissa säädetyt palvelutavoitteet;
- 4) omistajapolitiikka;
- 5) henkilöstöpolitiikka;
- 6) asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

Hyvinvointialuelaki 41 §

**HYVÄÄ
HUOMISTA,
SUOMI!**

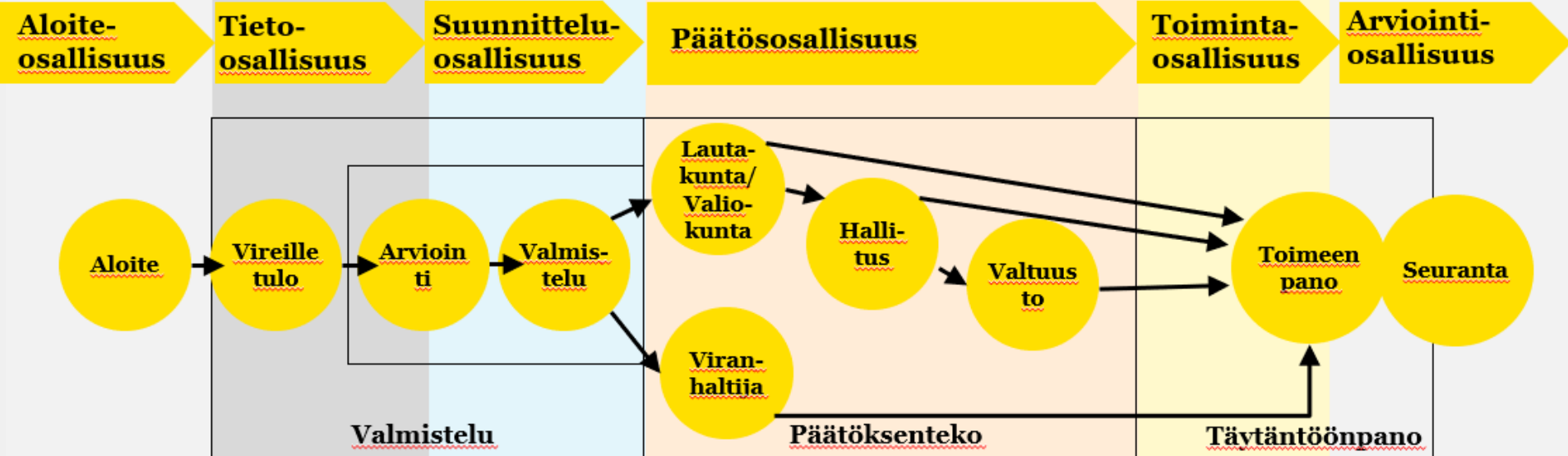
Osallistumisen ohjelma hyvinvointi- alueille

Mallipohja ohjelman laatijoille

Sisällys

Hyvinvointialueen osallistumisen ohjelman laatijalle	2
Osallistumisen ohjelman laatijan muistilista	4
1 Osallistumisen edistämisen perusta	5
1.1 Osallistuminen ja osallisuus lainsäädännössä	5
1.2 Osallistumisen ja osallisuuden määritelmät	7
1.3 Osallistuvan demokratian tarve 2020-luvulla	8
2 Osallistuminen osaksi hyvinvointialueen päätöksentekoa ja rakenteita	11
3 Osallistumisen periaatteet hyvinvointialueella	13
4 Asukkaiden osallistumisen tavat hyvinvointialueella	15
Asukas- ja asiakaspaneeli	16
Digitaalinen asukas- ja asiakaspaneeli	18
Digiraati	20
Verkkopohjainen keskustelualusta	21
Osallistuva budjetointi	23
Hyvinvointialuealoite	24
Erätauko-keskustelu	26
Asiakaspalautteiden huomiointi hyvinvointialueen ohjaamisessa	27
5 Osallistumisen mittaaminen, seuranta ja arviointi	30
5.1 IOOI-vaikutusketju osallistumisen mittaamisen viitekehyksenä	30
5.2 Osallistumisen tavoitteiden ja mittareiden asettaminen	31
5.3 Osallistumisen menetelmien arviointi	33
6 Osallistumisen ohjelman käyttöönotto	36
Lähteet	38
Liite 1 Työstöpohjat osallistumistyön suunnittelulle	41
Liite 2 Sitran hallintosääntömalli	

Osallistumisen kytkentä päätöksentekoon ja kaikkiin prosessin vaiheisiin

Eräitä asukkaiden osallistumismenetelmiä hyvinvointialueilla

	Tieto-osallisuus = tiedon oikea-aikaista saamista ja tuottamista asioiden valmisteluun	Aloiteosallisuus = itselle tai yhteisölle tärkeiden asioiden nostamista valmisteluun	Suunnitteluosallisuus = asioiden valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta	Päätöksenteko-osallisuus = suoraa tai epäsuoraa osallistumista päätöksen muodostamiseen	Toimintaosallisuus = asukkaiden osallistumista palveluiden tuottamiseen	Arviointiosallisuus = päätösten ja toiminnan arviointia tulevan suunnittelun pohjaksi
<p>← Helppo / kevyt — Vaativa / intensiivinen →</p>	<p>Erätauko-keskustelu</p> <p>Asukasillat ja infotilaisuudet, kumppanuuspöydät</p> <p>Neuvonta, ohjaus, asiamiehet ja yhdyskuntatyö</p> <p>Tietopyyntö</p> <p>Palaute</p> <p>Päätösarkisto verkossa, karttapalvelu ja muu avoin data</p> <p>Utiskirjeet, somekanavat, striimit ja suunnitelmavahdit</p> <p>Mielipidekyselyt</p> <p>Robottipuhelut</p>	<p>Osallistuva budjetointi</p> <p>Yhteydenotto valmistelijaan tai luottamushenkilöön</p> <p>Hyvinvointialue</p> <p>Mielipidekirje</p> <p>Robottipuhelut</p>	<p>Yhteissuunnittelu</p> <p>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</p> <p>Varjo- ja vastasuunnittelu</p>	<p>Luottamustehtävät</p> <p><u>Asukaspaneeli</u> ja verkkopaneeli (3)</p> <p><u>Osallistuva budjetointi</u></p> <p>Mielenosoitus!</p> <p>Mielipidekirjoitus</p> <p>Äänestys</p> <p><u>Keskustelu</u> <u>koalustalla</u> (2)</p> <p><u>Kaisuvaatimus</u> ja aluevalitus</p> <p>Päätäjien valinta esim. äänestämällä vaaleissa</p>	<p>Haktivismi, sissipuutarhat ja muut tempaukset</p> <p>Vapaaehtoistehtävät</p> <p>Joukkoistetut hankkeet alueen palveluissa</p> <p>Palveluiden ystävät ja tukiyhdistykset</p> <p>Toiminta-avustukset järjestöille ja ryhmille</p> <p>Aluekummit</p> <p>Joukko- ja hybridirahoitus</p>	<p>Erätauko-keskustelu</p> <p>Asukasillat, kumppanuuspöydät</p> <p>Hallintokantelu aluehallintovirastoon</p> <p>Sosiaalihuollon muistutusmenettely</p> <p>Palaute</p> <p>Avoin seurantadata</p> <p>Mielipidekyselyt</p> <p>Robottipuhelut</p>

+Yhdistelmät ja hybridit!

1) Otakantaa.fi ja [Lausuntopalvelu.fi](https://www.lausuntopalvelu.fi)

2) Pol.is, [Innoduel](https://www.innoduel.com), [Decidim](https://www.decidim.org), [Howspace](https://www.howspace.com), [Maptionnaire](https://www.maptionnaire.com), [Sarastia365 ym.](https://www.sarastia365.com)

3) [Digiraati.fi](https://www.digiraati.fi) ym.

Osallisuuden lajit: Ryynänen 1997, [Gretschel](https://www.gretschel.com) 2002, Backman & [Hyvssälä](https://www.hyvssala.com) 2018

[Taulukko](https://www.taulukko.com): Saloranta 2022

Vain yksi esimerkki yhdistelmäratkaisusta

	Tieto-osallisuus = tiedon oikea-aikaista saamista ja tuottamista asioiden valmisteluun	Aloiteosallisuus = itselle tai yhteisölle tärkeiden asioiden nostamista valmisteluun	Suunnitteluosallisuus = asioiden valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta	Päätöksenteko-osallisuus = suoraa tai epäsuoraa osallistumista päätöksen muodostamiseen	Toimintaosallisuus = asukkaiden osallistumista palveluiden tuottamiseen	Arviointiosallisuus = päätösten ja toiminnan arviointia tulevan suunnittelun pohjaksi
← Helppo / kevyt — Vaativa / intensiivinen →	Erätauko-keskustelu Asukasillat ja infotilaisuudet, kumppanuuspöydät Neuvonta, ohjaus, asiamiehet ja yhdyskuntatyö Tietopyyntö Palaute Päätösarkkuri verkossa, karttapalvelut ja muu avoin data Uutiskirjeet, somekanavat, striimit ja suunnitelmavahdit Mieli-pidekyselyt Robottipuhelut	Osallistuva budjetointi Yhteydenotto valmistelijaan tai luottamushenkilöön Hyvinvointialuealoite <u>Mieli-pidekirjoitus</u> Robottipuhelut	Yhteissuunnittelu Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3) Vuoro- ja vastasuunnittelu Osallistuva budjetointi Keskustelu- ja kuulemistilaisuudet, kehittäjäyhteisöt Keskustelu verkkoalustalla (2) Verkko-kuuleminen (1) Kokemusasiantuntijat Vaikuttajatoimielimet	Luottamustehtävät <u>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</u> Osallistuva budjetointi Mielenosoitus! Mieli-pidekirjoitus Kansanäänestys Keskustelu verkkoalustalla (2) Oikaisuvaatimus ja aluealitus Päätäjien valinta esim. äänestämällä vaaleissa	Haktivismi, sissipuutarhat ja muut tempaukset Vapaaehtoistehtävät Joukkoistetut hankkeet alueen palveluissa Palveluiden ystävät ja aliyhdistykset Toimintavastukset järjestöille ja ryhmille Aluekummit Joukko- ja hybridirahoitus	Erätauko-keskustelu Asukasillat, kumppanuuspöydät Hallintokantelu aluehallintovirastoon Sosiaalihuollon muistutusmenettely Palaute Avoin seurantadata Mieli-pidekyselyt Robottipuhelut

1) Otakantaa.fi ja Lausuntopalvelu.fi

2) Pol.is, Innoduel, Decidim, Howspace, Maptionnaire, Sarastia365 ym.

3) Digiraati.fi ym.

Osallisuuden lajit: Ryynänen 1997, Gretschesel 2002, Backman & Hyssälä 2018

Taulukko: Saloranta 2022